

FAGOPPGAVE

Tema: Den profesjonelle førskolelærer

Fagoppgave i pedagogikk

Utarbeidet av:

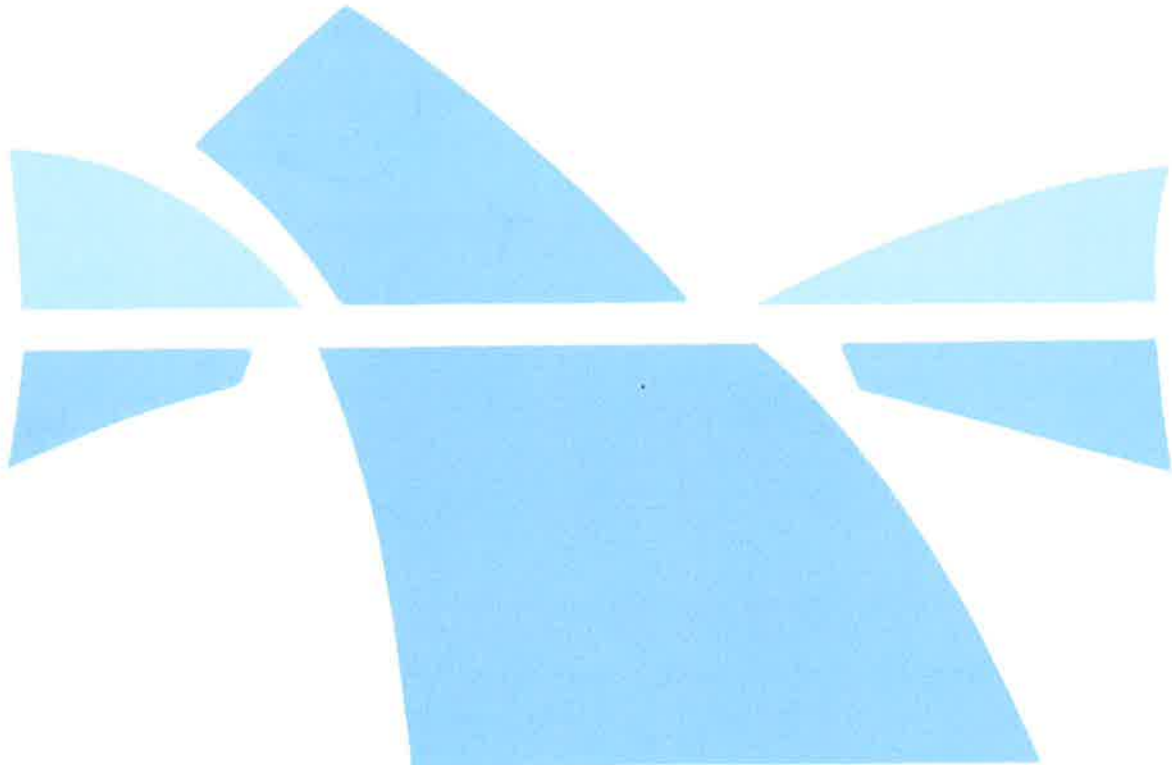
Cathrine Pedersen Forsland

Studium:

Førskolelærerutdanning, deltid, kull 2008, Nesna

Innlevert:

Høst 2011

Innholdsliste.....	s. 2
1.0. Innledning.....	s. 3
1.1. Presentasjon og begrunnelse av tema og problemstilling.....	s. 3
1.2. Presisering og begrensning av problemstilling.....	s. 4
2.0. Teori tilknyttet den flerkulturelle barnehage.....	s. 4
2.1. Lov om barnehager og rammeplanen.....	s. 4
2.2. Hva kjennetegner en flerkulturell barnehage?.....	s. 5
2.3. Ulike tilnæringer til mangfold.....	s. 6
2.3.1. Konsekvenser av problemorientert tilnærming.....	s. 7
2.4. Nødvendigheten av samarbeid mellom likeverdige partnere.....	s. 8
2.5. Personalet og flerkulturell kompetanse.....	s. 8
2.6. Anerkjennelse og identitetsdanning.....	s. 9
3.0. Valg av metode.....	s. 10
3.1. Kvalitativ og kvantitativ metode.....	s. 10
3.2. Intervju som metode.....	s. 10
3.3. Datainnsamlingen.....	s. 11
3.3.1. Presentasjon av informant1 og bhg1.....	s. 11
3.3.2. Presentasjon av informant2 og bhg2.....	s. 12
4.0. Presentasjon av funn/resultat.....	s. 12
4.1. <i>Vil du si at det er forskjell på innholdet i hverdagen deres, kontra en avdeling hvor det kun er den norske kulturen som er representert?</i>	s. 12
4.2. <i>Vil du kalle dere en flerkulturell barnehage?</i>	s. 13
4.3. <i>Har dere leker, bøker, bilder o.l. fra andre kulturer som er synlige og tilgjengelige på deres avdeling?</i>	s. 14
4.4. <i>Hvordan jobber dere med det flerkulturelle til daglig?</i>	s. 15
4.5. <i>Hva mener du barnehagen bør jobbe videre med, mht kulturelt mangfold i barnehagen?</i>	s. 17
5.0. Konklusjon/Avslutning.....	s. 18
Litteraturliste.....	s. 20
Vedlegg.....	s. 21
Vedlegg 1: Informasjonsskriv til barnehagene.....	s. 21
Vedlegg 2: Intervjuguide – spørsmål.....	s. 22

1.0 Innledning:

1.1. Presentasjon av tema og problemstilling:

Vi har fått i oppgave å finne tema og problemstilling i forbindelse med fagoppgaven, med hovedtema *den profesjonelle førskolelæreren*. Tema jeg har valgt er *den flerkulturelle barnehagen*. Grunnene til at valget falt på dette temaet er flere. Det er svært aktuelt i vår tid, og blir mest sannsynlig enda mer belyst i årene som kommer. Det er også et tema som jeg finner svært interessant, og som jeg har et ønske å lære mer om. Jeg ble mer opptatt av dette tema etter det kom flere barn fra andre kulturer inn i barnehagen til sønnen min. Sønnen min er 3,5 år, og har ikke hatt så mye samvær med barn fra andre kulturer enn vår. Han var svært interessert i den ene gutten som begynte i barnehagen, spurte mye om hvorfor han hadde annen farge, og kom hjem og fortalte at han snakket annerledes. Jeg forsøkte å fortelle så mye som jeg kunne, med det lille jeg visste, men det var da det gikk litt opp for meg at de ansatte i barnehagen kanskje ikke har snakket så mye om bakgrunnen til denne nye gutten i barnehagen? Er det slik i barnehagene, at man bare lar den vanlige dagsrytmen gå sin gang, og later som ingenting? Eller ser man på dette flerkulturelle som en ressurs for barnehagen, og svarer utfyllende og godt til de barna som er nysgjerrige? Her kom jeg frem til min problemstilling som er:

”Hvordan synliggjør førskolelæreren det flerkulturelle i barnehagehverdagen?”

Jeg ønsker å undersøke om de ulike barnehagene lar det flerkulturelle mangfoldet komme til syne i hverdagen, og hvordan de jobber med dette til daglig. Jeg ønsker hovedsakelig å tilegne meg mer kunnskaper om hvordan de ulike barnehagene jobber med det flerkulturelle, da jeg synes tema er veldig interessant, og ikke har så mye erfaringer på dette området fra før. Jeg har bevisst valgt ut to barnehager som jeg vil intervju, hovedsakelig pga tidspress, men like mye fordi jeg vet at disse to barnehagene har flere kulturer representert i barnehagen, og jeg håper at dette kan bidra til gode svar. Disse barnehagene vil mest sannsynlig ha et godt utgangspunkt til å kunne tilrettelegge og synliggjøre mangfoldet dersom de selv ønsker dette.

Jeg må få lov å erkjenne at jeg allerede har tenkt mye på hvilket resultat jeg tror jeg kommer til å få. Mine tidligere erfaringer fra barnehage har gjort slik at jeg tror det er dårlig med tilrettelegging og synliggjøring av mangfoldet i hverdagen, og at hovedfokuset går på integrering og det å lære barna mest mulig norsk kultur. Det er helt klart mulig jeg tar feil,

men erkjennelsen vil jeg få med, fordi dette kan være med på å farge min oppgave som en helhet. Jeg er mine egne holdninger bevisst, og skal forsøke å ha et åpent sinn.

1.2. Presisering og begrensning av problemstilling:

Når jeg går i gang med undersøkelsen, er det viktig for meg å ha klart fokus på den aktuelle problemstillingen jeg har. Jeg er klar over at underveis vil det komme opp mange spørsmål innen språkopplæring og foreldresamarbeid, men dette er ikke mitt fokus, og siden oppgaven er begrenset sideantall, blir ikke dette tema prioritert denne gang, selv om det er veldig viktig og svært interessant.

Når jeg i min oppgave benytter ordet "flerkulturell", mener jeg da noen som er fra en annen kultur enn Norge, Sverige og Danmark. Dette fordi mye er tilnærmet likt i disse landene, og også fordi det er stor sannsynlighet at disse har mer kunnskaper om vår kultur, og kanskje lettere klarer å integrere seg og innhente kunnskaper pga språket.

2.0. Teori tilknyttet den flerkulturelle barnehagen

2.1. Lov om barnehager og Rammeplanen:

Barnehagene i dag skal forholde seg til ulike sett med lover og regler. Den loven som er mest sentral i barnehagesammenheng, er Lov om barnehager. Denne loven sier noe om hvordan barnehagene skal drives, innhold, oppgaver m.m. Derfor er det viktig for meg å få sitere litt fra denne loven. Jeg har plukket ut litt fra formålsparagrafen og barnehagens innhold, det som var generelt men samtidig relevant i forhold til min oppgave.

Lov om barnehager § 1. Formål

"Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene."

§ 2. Barnehagens innhold:

“Barnehagen skal være en pedagogisk virksomhet hvor barn skal ha muligheter for lek, livsutfoldelse og meningsfulle opplevelser og aktiviteter. Barnehagen skal ta hensyn til barnas alder, funksjonsnivå, kjønn, sosiale, etniske og kulturelle bakgrunn, herunder samiske barns språk og kultur.”

Men det er ikke bare barnehageloven som ansatte i barnehagen må forholde seg til. I 2006 kom den nye rammeplanen, og den er omfattende. Der står det hva innholdet i barnehagehverdagen skal være, samt fagområder og masse mer. Rammeplanen bør og skal helst brukes flittig i arbeidet, og dersom alle gjør dette, er man på god vei. Målet med rammeplanen er å gi de ansatte en forpliktende ramme for planlegging, gjennomføring og vurdering av barnehagens virksomhet.

Jeg vil trekke frem et sitat fra barnehagens samfunnsmandat som jeg mener er viktig å ta med. Barnehagens samfunnsmandat – Del 1:

“Barnehagen skal ha en helsefremmende og en forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Barnehagen har en samfunnsoppgave i tidlig forebygging av diskriminering.(...)Det kulturelle mangfoldet skal gjenspeiles i barnehagen(...) Barnehagen skal støtte barn ut fra deres egne kulturelle og individuelle forutsetninger.”(Kunnskapsdepartementet, 2006, s.7)

- * Her står det svart på hvitt en av oppgavene til barnehagen med tanke på det kulturelle mangfoldet. Det er med dette sitatet i ryggen, samt annen relevant teori, jeg skal ut å undersøke om dette praktiseres i barnehagene, og på hvilken måte de jobber for å nå dette kravet/målet.

2.2. Hva kjennetegner en flerkulturell barnehage?

Utdannings- og forskningsdepartementet kom i 2004 med “Strategiplan. Likeverdig utdanning i praksis!” (UFD 2004) Målet for planen er en likeverdig utdanning i praksis, og i Strategiplanen er det utformet ulike tiltak som skal bidra til å utjevne forskjellene mellom minoritets- og majoritetsbefolkningen i Norge. Bleka m/flere har tatt utgangspunkt i denne Strategiplanen, og utarbeidet en intensjon om hva som kjennetegner en flerkulturell barnehage. (Bleka m/flere, 2006)

Flerkulturelle barnehager bør ha personale som ser på det religiøse, kulturelle og språklige mangfoldet blant barna, foreldrene og de ansatte som en normaltilstand, samtidig som de skal ivareta barnas rett til å være forskjellige. De ansatte har også et ansvar med å inkludere alle i et fellesskap og inkluderer tiltak som imøtekommer minoritetsbarna sine behov for tilrettelegging. Målet for barnehagen er ut fra denne intensjonen at mangfold skal være en normaltilstand i barnehagen, og det å forholde seg til flerkulturelt mangfold skal være en integrert del av virksomheten. Men det er viktig å presisere at det finnes ikke en fasit for hvordan en flerkulturell barnehage skal være, men dersom man skal kalle seg flerkulturell, bør det som sagt være integrert i den daglige virksomhet, og ikke bare årlige kulturelle innslag. (Bleka m/flere 2006)

2.3. Ulike tilnærminger til mangfold:

Er det slik at dersom du har et barn eller flere som går i barnehagen og som er fra en annen kultur, så kan du kalle dem en flerkulturell barnehage? Nei, det er nok ikke så enkelt, som nevnt tidligere. Hvilken pedagogisk tilnærming barnehagen har, kommer helt an på barnehagen og dens sammensetning av personale, kompetanse og vilje til å håndtere en flerkulturell situasjon. (Bleka m/flere, 2006) I enkelte barnehager har ikke personalet nok kunnskaper om hva det vil si å være flerkulturell. De er heller ikke anerkjennende overfor barnas språklige og kulturelle bakgrunn. Dette er det som kalles en problemorientert tilnærming. Da blir ikke barnas ulike kulturelle bakgrunn tatt hensyn til, og hovedfokuset ligger på majoritetens språk, kultur og bakgrunn. I en problemorientert tilnærming kan barnas bakgrunn bli sett på som et hinder på veien til å bli norsk, i stedet for å se på dem som en ressurs for barnehagen. En annen ting er at barna og foreldrene ofte er forventet å skulle tilpasse seg barnehagen, og ikke omvendt (Bleka, 2006) Barnehageloven § 2. Barnehagens innhold er ganske tydelig innenfor dette feltet:

”Barnehagen skal ta hensyn til barnas alder, funksjonsnivå, kjønn, sosiale, etniske og kulturelle bakgrunn (...)”

Så egentlig er det ikke lov på langt nær å ha en problemorientert tilnærming i barnehagen, i følge barnehageloven.

I mange barnehager, og det blir nok flere etter hvert som årene går, så er det kulturelle og språklige mangfoldet en naturlig integrert i barnehagens hverdag og innhold. Det er dette som kan kalles en ressursorientert tilnærming til mangfold. Her vil det å være i et flerkulturelt miljø bli sett på som en ressurs for alle barn og voksne i barnehagen. (Bleka m/flere, 2006) Også her vil jeg sitere, men nå til Rammeplanen 1.3. Barnehagens verdigrunnlag:

”Nestekjærlighet og solidaritet er grunnsteiner i vår kultur. Toleranse og respekt skal være grunnleggende verdier i barnehagen (...) Innlevelse i andre menneskers situasjon vil bidra til medmenneskelighet, solidaritet og toleranse.” (Kunnskapsdepartementet, 2006, s.10)

Jeg siterte til akkurat dette fordi jeg synes det er så viktig. Det er viktig at man kan sette seg litt inn i barnas situasjon å forsøke å forstå dem, og inkludere dem. Dersom barna opplever at de blir respektert og inkludert i fellesskapet, vil barna få gode muligheter til mestring, læring og utvikling i barnehagen. En slik positiv tilnærming kan også forhindre rasisme, og forebygge diskriminering. (Bleka, 2006) Når et barn kommer som ny i barnehagen, og man ikke har fått blitt kjent med barnet, hender det at det er den etniske eller nasjonale dimensjonen som først trer frem, alt etter hvordan barnet ser ut, og at han/hun kanskje ikke behersker språket vårt. I disse første møtene bør man være litt forsiktig, og heller fremheve kvalitetene ved barnet i stedet for å fokusere på ulikhetene. Ofte blir ikke dette tenkt nok gjennom, og man presenterer gjerne barn slik: “Dette er Per, han kommer fra et annet land, der de spiser annerledes mat, og har et annet språk enn oss.” Dette var litt for å sette det på spissen, men i denne setningen er fokuset på alt som er annerledes, ikke noe er fokusert på hva han faktisk kan. Det er viktig, og det dreier seg om å gi tilhørighetsopplevelser. (Fandrem, 2011)

2.3.1. Konsekvenser ved problemorientert tilnærming:

I barnehager hvor det praktiseres en problemorientert tilnærming, vil det å jobbe i en barnegruppe hvor barn og foreldre har ulike ønsker, behov og forutsetninger sees på som en svært vanskelig utfordring. Disse utfordringene får konsekvenser for hvordan barnehagen imøtekommer barna og foreldrene, noe som igjen kan påvirke hvordan de forholder seg til barnehagen. Dersom barna og foreldrene blir møtt på en ekskluderende måte, kan det være at de forsøker å tilpasse seg å bli mest mulig lik majoriteten, og rett og slett gi avkall på sin egen bakgrunn. Dette kalles assimilering. Men det kan også slå andre veien. Dersom de føler at

presset om å tilpasse seg blir for sterkt, så kan dette føre til segregering, altså at de med minoritetsbakgrunn fjerner seg fra majoritetens krav om tilpasning, og markerer større avstand.(Bleka m/flere, 2006) Noen mener at det er dette som har skjedd flere steder i Oslo, bare for å nevne et eksempel.

2.4. Nødvendigheten av samarbeid mellom likeverdige partnere:

Piaget mener at samarbeid og meningsutveksling mellom mennesker er av stor betydning når de skal utvikle intelligens. Men han sier at det må være et forhold av likeverdighet hvor barna fritt kan hevde sine meninger uten å bli hemmet av en autoritet som krever underkastelse. Under slike forhold mener han at barna gradvis ville måtte justere seg selv til hverandre, akseptere kritikk og se seg selv fra andres synsvinkel, samtidig som de lærer å representere seg selv, sin rolle og sine synspunkter. I denne prosessen vil de gi opp de selvsentrerte holdningene, da de forstår at det er nødvendig for å akseptere gjensidigheten. Barnas sosiale og moralske utvikling vil også fremmes når de må tilpasse seg til vennene med ulike synspunkter og holdninger, gjennom samarbeid. Dette blir da i følge Piaget den viktigste kilden til sosialisering. Og poenget han er ikke at man skal framskynde barnas utvikling, men at vi skal legge til rette slik at utviklingen skjer selvstendig og integrert. (Guldbrandsen, 2006)

2.5. Personalet og flerkulturell kompetanse:

For å kunne tilrettelegge for det flerkulturelle mangfoldet i barnehagen, er det viktig at personalet har holdninger, kunnskaper og erfaringer som gjør at de mestrer dette. Når barn i barnehagen ikke får gode nok muligheter til utvikling og læring handler det mye om barnehagepersonalets kompetanse. Personalets kompetanse omfatter holdninger, kunnskaper og ferdigheter som den enkelte ansatte bringer med seg inn i barnehagen. Holdningene våre er veldig viktige, og evnen og viljen til å fornye og tilpasse barnehagen til en flerkulturell hverdag er avgjørende for hvordan barnehagen klarer å imøtekomme barn og foreldre med ulike behov og forutsetninger. Det er viktig at vi er bevisst og reflekterer over våre holdninger til andre mennesker. Hvordan møter vi forskjeller i barnehagen? Ser jeg på det som et problem? Hvordan uttrykker jeg meg? Våre holdninger til andre kommuniseres særlig gjennom nonverbal kommunikasjon som er blikk, ansiktsuttrykk, kroppsspråk og gjennom de handlingene vi gjør.(Bleka m/flere, 2006) Derfor er det svært viktig at vi er oss selv bevisste, og tenker over hvordan vi uttrykker oss, ikke bare verbalt, men også gjennom kroppsspråk.

Flerkulturell kompetanse kan innebære at man har kunnskaper og ferdigheter som er knyttet til det flerkulturelle perspektivet i samfunnet, flerspråklighet, minoritetsperspektivet i samfunnet og i barnehagen. En bør kanskje også sitte inne med kunnskaper om inkludering og antirasistisk arbeid, men det finnes ikke ett svar på hva som er relevant flerkulturell kompetanse, og det finnes heller ingen oppskrift på hvordan en skal ta imot barn fra de ulike landene. Men det kan lønne seg å ha litt bakgrunnskunnskaper om ulike oppdragersyn, kulturelle væremåter m.m, for å være best mulig rustet til å gi barna og foreldrene det de trenger av informasjon og trygghet i en helt ny og ukjent setting. (Bleka m/flere, 2006)

Det er også viktig å se på de strukturelle rammene som personalet arbeider innenfor, nettopp fordi at ytre rammer som økonomi, offentlige styringsdokumenter og barnehagens forutsetninger får naturlig nok konsekvenser for det pedagogiske arbeidet i barnehagen. Disse ytre faktorene vil påvirke de prioriteringene som førskolelærerne gjør. Det er ikke tiltrekkelig med gode holdninger og vilje til for eksempel tospråklig personale. Her spiller også det økonomiske aspektet inn. Det er heller ikke sikkert at det er tilgang på flerspråklige assistenter for øyeblikket. Så barnehagens rammer og forutsetninger kan være svært avgjørende for personalets holdninger til mangfold. (Bleka m/flere, 2006)

2.6. Anerkjennelse og identitetsdanning:

Å anerkjenne mangfold innebærer at man ser på mangfold som en naturlig del av barnehagens hverdag, og at en ser at alle barn har ulike behov, ønsker og forutsetninger. Kulturelt mangfold blir også synlig gjennom valgene av innholdet i hverdagen. At man for eksempel bruker eventyr og fortellinger fra ulike land, eller at det finnes forskjellige dukker med ulikt utseende, at det er klær og bilder tilgjengelige fra andre land, slik at det til enhver tid er noe utstyr som er gjenkjennelig for alle barna. Det at barna finner gjenkjennelse i barnehagens leker og utstyr er viktig for barnas selvbylde og identitetsdanning. Grotevant og Cooper definerer identitetsskaping som en livslang prosess karakterisert av utforskning og konsolidering samtidig som den innebærer det å erfare kompetanse og sårbarhet. Også Eriksen karakteriserer identitetsskaping som en dynamisk prosess, det vil si at identiteten er under stadig utvikling og endring. (Fandrem, 2011)

Begrepet identitet brukes ofte i dagligtale, men dette er et komplekst begrep. Berger og Luckman mener at individer har både en subjektiv og en sosial tilskrevet identitet. Den subjektive identiteten er individets opplevelse av seg selv. Dette er altså barnets forståelse av de andres opplevelse av seg selv. Barnets opplevelse av seg selv vil påvirkes av hva slags bekræftelse barnet får fra andre barn og voksne. Er barnet en som andre vil leke med? Eller føler barnet at det ofte er en som ødelegger for andre? Sosialt tilskrevne identiteter er de andres definisjon og oppfatning av barnet. Da mener jeg sosialt definert ut fra faktorer som kulturell bakgrunn, religion, språk, hudfarge, kjønn eller sosial status. Et eksempel kan være hvordan omgivelsene forventer at du skal oppføre deg som jente eller gutt, fordi ulike omgivelser har ulike forventninger til gutter og jenter. Det er viktig å huske at barnet selv er aktivt deltakende i denne prosessen. (Internett 1) Det er også viktig å tenke over hvordan man setter merkelapper på barna, og hvilken oppfatning en selv har av dem. Selv om man har en pakistansk gutt i barnehagen betyr det ikke at han selv har vært i Pakistan, eller at han i det hele tatt kan pakistansk. Kanskje barnet selv omtaler seg som norsk? Barna må derfor nødvendigvis ikke defineres av foreldrenes fortid. Identitet har altså både en dimensjon som psykologisk erkjennelse av seg selv, og en samfunnsmessig dimensjon knyttet til blant annet kjønn og sosiokulturell bakgrunn. (Internett 1)

3.0. Valg av metode:

Hva er metode? En metode forteller oss noe om hvordan vi bør gå til verks for å fremskaffe eller etterprøve kunnskap, og en kan si at metoden er redskapet vårt i møte med noe vi vil undersøke. Metoden er til stor hjelp for oss når vi skal samle inn den informasjonen vi trenger til undersøkelsen vår. (Dallan, s.83)

3.1. Kvantitativ og kvalitativ metode:

Jeg har valgt å bruke intervju som metode for å få svar på min problemstilling. Jeg har valgt å bruke kvalitativ metode. De kvalitative metodene er best å benytte seg av når en vil fange opp de ulike meningene som ikke kan måles, noe som jeg ønsker. Jeg ønsker å ha et åpent intervju med førskolelærere, og få tak i deres erfaringer og synspunkter om mitt tema.

De kvantitative metodene er i motsetning til de kvalitative, målbare. Altså, en kan forme informasjonen til målbare data som kan hjelpe oss å finne for eksempel prosenter eller

gjennomsnitt. Spørreundersøkelser kan være et eksempel på en kvantitativ metode. (Dallan, 2007)

3.2. Intervju som metode:

Når en har valgt intervju som metode, er det veldig viktig å være bevisst under samtalen. Det er en forutsetning at man forstår hva som blir sagt, og man må sørge for å gjøre seg selv forstått. Det handler også ikke minst om å ta vare på det som blir sagt, og sikre seg mot misforståelser. Jeg har etter å ha lest Dallan, bestemt meg for å kalle de personene jeg intervjuer for ”informant”. Dette fordi beskrivelsen sier at det er en lokalkjent person som forskeren får informasjon fra, og dette stemmer godt i denne sammenhengen. En annen årsak er at jeg er nødt til å anonymisere informantene for å ivareta et godt personvern.

Intervjumetoden jeg har valgt, er det kvalitative forskningsintervjuet. Formålet med denne metoden er å få tak i informantens egen beskrivelse av deres livssituasjon. (Dallan, 2007)

Altså, hvordan de opplever hverdagen i barnehagen, vil kanskje være en bedre beskrivelse for meg.

3.3. Datainnsamlingen:

Når det gjelder datainnsamlingen, så har jeg tenkt å notere underveis mens jeg har intervjuet. Jeg var inne på tanken med diktafon, men pga tidspress fant jeg ut at jeg heller skulle notere.

3.3.1 Presentasjon av informant1 og barnehage1:

Jeg hadde i forkant ringt barnehagen og spurt om de hadde noen som kunne tenke seg å bli med i intervju i forbindelse med fagoppgaven min i pedagogikk. Styreren i barnehagen tipset meg om ei dame som hadde mye erfaring på dette området, og som sikkert ville bli intervjuet. Jeg mailet over informasjonsbrevet til styreren, og forsøkte å ta kontakt med denne damen flere ganger uten hell. Til slutt fikk jeg svar, og da sa hun at hun hadde så mye å gjøre for tida at denne gangen ville hun stå over. Da ringte jeg igjen styreren og forklarte at hun ikke ville, og om hun hadde noen andre alternativer. Vi ble enige om at jeg skulle komme og intervjuer han, da han er mye inne på en av de avdelingene der det er flest kulturer representert. Jeg mailet over spørsmålene på forhånd, slik at han hadde anledning å forberede seg litt.

Barnehagen er en privat 3- avdelingsbarnehage i Nordland med stort og fint uteområde. Da jeg kom til barnehagen ble jeg tatt godt i mot av de som jobbet der, og de viste meg frem til informantens kontor. Informanten er en mann på 46 år som hovedsakelig fungerer som styrer i barnehagen, men som også er mye inne på avdelingene, og kanskje spesielt på denne 4-6 års avdelingen hvor de har mange ulike kulturer representert. Jeg blir tatt godt i mot, får servert kaffe, og jeg stiller han spørsmål og noterer underveis. Informanten var ferdigutdannet i 1995, og har jobbet i barnehage siden da. Denne avdelingen har 4 ulike kulturer representert.

3.3.2. Presentasjon av informant2 og barnehage2:

Jeg hadde også her snakket med barnehagen på forkant, og avtalte med vedkommende at hun skulle være min informant. Jeg sendte henne informasjonsskrivet, og intervjuguiden, slik at hun også kunne lese over spørsmålene litt på forhånd, og være best mulig forberedt. 2 ganger ble intervjuet avlyst fordi informanten ikke hadde tid, så tidspresset ble litt utfordrende, men vi fikk heldigvis gjennomført det til slutt.

Barnehagen er en stor privat barnehage i Nordland med 4 avdelinger, totalt 87 barn, med stort og fint uteområde. Informanten er en dame på 37 år, hun er nyutdannet førskolelærer, men har jobbet 2 år som assistent, 1 år som førskolelærer, og 1 år som pedagogisk leder. Siden det ble litt tidsnød med tanke på intervjuet, ble jeg invitert hjem til informanten, noe jeg synes var svært koselig og generøst. Jeg ble også her tatt godt i mot, og ble tilbudt drikke og klementiner. Jeg synes det er litt viktig at man blir tatt godt i mot, for da slapper man gjerne mer av, og samtalen går ofte lettere. Denne 3-6års avdelingen har hele 7 ulike kulturer representert.

4.0. Presentasjon av funn:

Min problemstilling var: *“Hvordan synliggjør førskolelæreren det flerkulturelle i barnehagehverdagen?”* Jeg har valgt å ta for meg de mest essensielle spørsmålene fra intervjuet som små overskrifter. Jeg kommer til å gjengi svarene fra de to førskolelærerne, og drøfte svarene deres til slutt. Jeg kommer til å omtale de to informantene som Inf1 og Inf2. Jeg valgte denne metoden fordi det falt mest naturlig for meg, og jeg synes det ble mer ryddig.

4.1. *Vil du si at det er forskjell på innholdet i hverdagen deres, kontra en avdeling der det kun er den norske kulturen som er representert?*

Inf1 svarte at det ikke var noen forskjell i det hele tatt på hverdagsinnholdet deres, og at det ikke var dette som var deres fokus. Deres fokus var språk, men ikke rettet mot de flerkulturelle. Vi kom opp i en liten diskusjon, der jeg spurte om ikke de flerkulturelle var med på denne språktreningen, og det var de, men han sa at det var ikke for de flerkulturelle sin del, det var for alle barna sin fordel.

Inf2 svarte at det helt klart var annerledes. De var svært bevisste på mathåndteringen, der de for eksempel ikke skar opp kalkunpølse med samme kniv som hadde vært brukt på vanlige pølser, for det mente hun var respektløst. De jobber også svært mye med små grupper til hverdags, der de har språkposer som blir brukt hver dag. Hun sier også at de er svært bevisste på hvordan de bruker språket sitt, og at de jobber for å bruke språket mye og aktivt.

Jeg ble ganske overasket over Inf1 sitt svar, om at de hadde fokuset sitt på språk, men at det ikke var rettet mot de flerkulturelle. Inf2 virket som hun var svært bevisst de forskjellene i hverdagen, og ut fra deres svar vil jeg jo si at Inf2 har en mer ressursorientert tilnærming enn Inf1 har. Det vil bli vanskelig for meg å kunne fastslå at den ene barnehagen har en problemorientert tilnærming og den andre har en ressursorientert tilnærming, fordi da måtte jeg ha gått dypere inn i akkurat dette, og undersøkt mer, kanskje med observasjoner og andre metoder. Men jeg tenker at dette er svært viktig for alle barna i barnehagen, og det er kanskje derfor jeg ble så overasket over Inf1 sitt svar. Hvilken holdning er dette? Det står klart og tydelig i Rammeplanen at man skal se hvert enkelte barn, vi skal ta hensyn til deres utviklingsnivå, kjønn, bakgrunn m.m, og det står også at det kulturelle mangfoldet skal gjenspeiles i barnehagens daglige innhold. Hvorfor praktiseres ikke dette da? Det er helt klart at det er en lang og kanskje utfordrende vei mot målet som en flerkulturell barnehage, men det er faktisk nedfelt i loven at vi skal jobbe med dette. Det handler om at alle barna i barnehagen skal føle seg akseptert og trygge, og de skal få utvikle sin egen identitet. Og her er det veldig vesentlig å huske på den subjektive identiteten, altså hvordan barna opplever seg selv, og hvordan barnet opplever at de andre ser på seg selv. Dersom barnet opplever at de andre ikke tar hensyn, eller at de andre ser på deg som en fremmed person, vil dette kunne føre til at barnet føler seg utrygg og utilpass i barnehagen, noe som aldri skal skje!

4.2. Vil du kalle dere en flerkulturell barnehage?

Inf1 svarte nei med en gang. Han så ikke på deres barnehage som flerkulturell, men han håpet de kunne jobbe mer med tema, og kanskje ha dette som mål. Han forsvarte mangelen med at

de ikke hadde noen spesialiserte innen dette feltet, og at det var mangel på tolker og morsmålsassistenter.

Inf2: Ja var det svaret jeg fikk med en gang. Jeg ba om en begrunnelse, og da sa hun at de jobbet så mye for at barna skulle integreres naturlig i barnehagen, og at de hadde et godt og nært foreldresamarbeid der de brukte mye telefontolk. Hun sa også at hun oppfattet det slik at mangfoldet i barnehagen var bra for alle barna, og at det var naturlig for alle sammen. De har også en russisk morsmålsassistent, og flere som er i språkpraksis, en fra Irak og en fra Eritrea. De har også hatt andre tidligere, og Inf2 synes dette fungerer veldig fint, og ser på dette som en enorm ressurs for barnehagen.

Jeg tar utgangspunkt i hva Bleka mener er en flerkulturell barnehage, og ut fra denne planen som de har utarbeidet, virker det helt klart som at Inf2 sin barnehage er flerkulturell. De bruker ressurser som telefontolk, morsmålsassistenter, tar i mot språkstudenter, og virker som de er veldig opptatte av å integrere de flerkulturelle barna, spesielt gjennom det språklige. Inf1 var igjen veldig ærlig, noe som jeg setter stor pris på, og svarte nei. Men det står i Barnehagens samfunnsmandat Del 1, at barnehagen har en samfunnsoppgave i tidlig forebygging av diskriminering, og at barnehagen skal støtte barna ut fra deres egne kulturelle og individuelle forutsetninger. Slik som jeg tolker dette, bør alle barnehager jobbe mot det målet å bli flerkulturelle, blant annet fordi det er nedfelt i rammeplanen. Men Inf1 mente at de ikke var flerkulturelle, på bakgrunn av at de ikke jobber nok med dette, som var veldig ærlig sagt. Men det er også viktig å se på de strukturelle rammene som personalet arbeider innenfor, fordi at ytre rammer som økonomi, offentlige styringsdokumenter og barnehagens forutsetninger får naturlig nok konsekvenser for det pedagogiske arbeidet i barnehagen. Disse ytre faktorene vil påvirke de prioriteringene som førskolelærerne gjør. (Bleka m/flere 2006) Og siden Inf1 sier at han ønsker at dette skal være et område de skal jobbe mer med, og at de ikke har ressurser, er det kanskje disse rammene innenfor barnehagen som har gjort at de ikke har kommet så langt i arbeidet med de flerkulturelle.

4.3. Har dere leker, bøker, bilder o.l. fra andre kulturer som er synlige og tilgjengelige på deres avdeling?

Inf1: Nei, det hadde de ikke.

Inf2 svarte her at de hadde bilder fra andre land rundt omkring på avdelingen. De hadde også et verdenskart der de hadde plottet inn alle barnas hjemland, slik at de kunne vise og snakke

om sitt land og sin kultur til de andre barna. De hadde også alle barnas flagg hengende på veggen, og de fikk mulighet til å fargelegge og klippe ut sitt eget flagg om ønskelig.

Det at barna finner gjenkjennelse i barnehagens leker og utstyr er viktig for barnas selvbylde og identitetsdanning. Så barna i Inf2's barnehage vil kanskje ha lettere for å kjenne seg igjen, og få et bedre selvbylde enn barna i Inf1's barnehage? Det vil være vanskelig å svare konkret på i denne undersøkelsen, men jeg personlig tror at det er utfordrende å forholde seg til mange ulike kulturer, å skulle gjenspeile alle sammen i barnehagen. Og derfor er det desto viktigere at man har fokus på akkurat dette området, at man jobber mot et felles mål. Personalet må jobbe sammen, og ha et godt samarbeid og gode holdninger dersom man skal lykkes i å jobbe flerkulturelt. Det nytter ikke at en eller to i barnehagen har kunnskaper og holdninger som tilsier at man skal jobbe mot å bli en flerkulturell barnehage. Man er etter min mening nødt til å ha alle med seg, og ha et felles verdisyn for barnehagen, gode planer og godt samarbeid!

Det har nå blitt mer tydelig at Inf2 har en mer ressursorientert tilnærming enn Inf1 har. Det kan faktisk få konsekvenser dersom man ikke tar hensyn til de flerkulturelle barna og foreldrene, noe som sikkert ikke alle er helt bevisste over. Dersom barna og foreldrene ikke føler seg godt mottatt av barnehagen, kan dette føre til at de forsøker alt de kan for å bli så like majoriteten som mulig, å faktisk gå til det punktet at de gir avkall på sin egne kultur. Og det er det vel ingen som ønsker? Er det ikke nettopp disse flotte ulikheten som skal tas hensyn til? Disse nye impulsene som skal berike hverdagen i barnehagen, å gi oss og barna kunnskaper, nye erfaringer og mange andre ressurser? Det er sånn jeg tenker. Men det kan også slå andre veien. Dersom de føler at presset om å tilpasse seg blir for sterkt, så kan dette i verste fall føre til segregering, altså at de trekker seg helt unna majoriteten, og markerer en større avstand. Noe som mest sannsynlig vil føre til at de i alle fall ikke blir integrert. Og det er heller ikke noe som er ønskelig. Derfor er det en balansegang her. En er nødt til å ta imot de flerkulturelle foreldrene og barna på lik måte som majoritetsbarna, slik at alle føler at de blir mottatt på samme, gode måte, selv om man selvfølgelig er nødt til å se hver enkelt, og se an hvilke ønsker og behov de har. Og bevisstheten rundt hvilke konsekvenser de ulike holdningene kan føre til, er absolutt viktig å ha eller tilegne seg kunnskaper om!

4.4. *Hvordan jobber dere med det flerkulturelle til daglig?*

Inf1 gjentar at de ikke har så mye fokus på akkurat dette, men tenker seg om, og kommer på flere ting som de gjør, kanskje litt ubevisst. De jobber mye i grupper, der de alltid sørger for at

de flerkulturelle barna sitter sammen med noen fra majoriteten, slik at de blir integrert. De pleier også å bruke mye konkrete, og barna veksler på å få være med å ta i mot varer, der de navngir de konkrete matvarene. I samlingen om morgenen har de bilder for alt som skal skje i løpet av dagen. Bilde av utelek, ulike inneaktiviteter, til og med bilder av hva de skal kle på seg, om de skal ha regntøy eller vinterdress. De har også alltid voksne med seg under måltidet, der de voksne skal være pådrivere til å bruke språket aktivt under måltidene. Men han sier at problemet ofte er de ansatte og deres holdninger, at de har mange barn- og ungdomsarbeidere, og at de kanskje ikke har nok kunnskaper om det flerkulturelle.

Inf2 sier at de har eventyr fra andre land, men at dette er litt problematisk, da de ansatte ikke kan lese de ulike språkene. Men de har tenkt på å få tak i de norske eventyrene på barnas morsmål, sende de med hjem, slik at når de kommer i barnehagen så har de kjennskap til de ulike norske eventyrene. De vil også forsøke å få oversatt noen av de eventyrene og sangene de har på andre språk, over til norsk. Videre sier hun at de jobber hele tiden med det flerkulturelle, da det er en så stor og viktig del av deres arbeid, men at hun helt klart ser at de kan bli bedre på mange områder.

Her kommer plutselig Inf1 med masse ting som de gjør for de flerkulturelle. Noe som var litt morsomt. Men det virker som det meste er litt ubevisst. Det er ikke tvil om at det ligger mye gode tanker bak alle disse konkretene og bildene, men som han selv nevnte tidligere, så er det ikke myntet på de flerkulturelle. Det er noe de gjør fordi det er bra for språket til alle barna. Men det gagnar jo helt klart de flerkulturelle også! Kanskje i større grad enn han er klar over? Han nevner at de hele tiden sørger for at de flerkulturelle barna sitter sammen med noen fra majoriteten, slik at de skal bli integrert, og det er litt interessant. Det kan nok være både positive og negative sider ved det. Integrert blir de kanskje, og barn fra majoriteten kan jo selvfølgelig danne vennskap med de flerkulturelle barna, men jeg mener at man bør ikke "tvinge" de flerkulturelle til og stadig sitte sammen med majoritetsbarna, bare fordi de skal bli integrert. Man bør vise litt skjønn, og dersom et flerkulturelt barn ikke skjønner norsk i det hele tatt, og har en venn som han kan kommunisere med, så er min personlige mening at man bør legge mer til rette for dette vennskapet, slik at det blir trygt, godt og gøy for alle barna å være i barnehagen, uten og bare ta hensyn til dette evige snakket om integrering. Jeg tror det skjer gradvis uansett dersom man har ulike kulturer representert i barnehagen, og fokuset bør heller være på trivselen, tryggheten og det å danne vennskap i barnehagen.

Inf2 forteller om at de har eventyr fra andre land, men at det er litt problematisk å få til. Men det at hun ser løsninger på problemet, og viser denne flotte holdningen, sier meg at hun anerkjenner mangfoldet i barnehagen. Å anerkjenne mangfold innebærer at man ser på mangfold som en naturlig del av barnehagens hverdag, og at en ser at alle barn har ulike behov, ønsker og forutsetninger. Og ut fra svarene jeg har fått så langt fra Inf2, så er det etter min mening ingen tvil om at hun jobber for å synliggjøre mangfoldet i barnehagen.

4.5. Hva mener du barnehagen bør jobbe videre med, mht mangfold i barnehagen?

Inf1 mener at mangfold og det flerkulturelle bør være et satsningsområde, og at man bør få inn flere spesialiserte innen tema, evt kurs eller øke personalets kompetanse på dette området. Han foreslår også at alle skal få et velkomstbrev når de begynner i barnehagen, på sitt eget språk, slik at de er sikret at alle foreldrene får lik informasjon.

Inf2 mener at man bør skaffe flere morsmålsassistenter, og at alle barna bør ha egen morsmålsassistent. Hun vil også at de skal kunne klare å fortsette med å ha språkgrupper hver dag. Et annet krav hun håper de skal kunne klare å innfri er å lære alle navnene til foreldrene, og gjerne lære enkelte strofer på deres språk, som hei og ha det. Hun nevner også at hun synes at vennskap er veldig viktig, og at det er noe som bør jobbes mer med. Hun synes ikke det er noe i veien at for eksempel to flerkulturelle barn vanker mye sammen i barnehagen og snakker på sitt språk seg i mellom. Hun sier at hun har opplevd at enkelte voksne reagerer på dette, og rett og slett hysjer på enkelte barn når de snakker. Dette opplever hun som svært respektløst, og igjen nevner hun at vennskap er alfa og omega, uansett hvilken kultur de kommer fra.

Inf1 nevner at han ønsker at det flerkulturelle skal bli det nye satsningsområdet, men at også kompetansen til de ansatte bør forbedres. Og det er klart at dersom man skal kunne forstå, engasjere seg og gjennomføre noe, bør man ha litt kunnskaper om temaet. Dersom personalet ikke har kunnskaper om flerkultur og mangfold, vil det helt sikkert bli vanskelig å jobbe mot et sånt mål også. Men det er ikke bare kompetansen som er viktig, det er også holdningene til hver enkelt ansatt i barnehagen. Flerkulturell kompetanse kan innebære at man har kunnskaper og ferdigheter som er knyttet til det flerkulturelle perspektivet i samfunnet, flerspråklighet, minoritetsperspektivet i samfunnet og i barnehagen, mens holdningene våre er avgjørende, og evnen og viljen til å fornye og tilpasse barnehagen til en flerkulturell hverdag er viktig for hvordan barnehagen klarer å imøtekomme barn og foreldre med ulike behov og

forutsetninger. Det er viktig at vi er bevisst og reflekterer over våre holdninger til andre mennesker. Våre holdninger til andre kommuniseres særlig gjennom nonverbal kommunikasjon som er blikk, ansiktsuttrykk, kroppsspråk og gjennom de handlingene vi gjør. (Bleka m/flere, 2006) Derfor er det ikke nok bare å få kompetanse på et punkt, man må også jobbe med seg selv og sine holdninger.

Inf2 nevner morsmålsassistenter, noe som er veldig bra for de flerkulturelle barna, både med tanke på identitetsutvikling, men også for å bli integrert i samfunnet. Men igjen, her vil det være et spørsmål om kommunene eller barnehagenes økonomi, ressurser og strukturelle rammer. Dette med å lære seg navn og noen strofer på ulike språk, synes jeg var en veldig god ide. Man kjenner selv hvor godt det er dersom man kommer på jobb en morgen og får høre sitt eget navn i sammenheng med god morgen eller lignende. Det er viktig at man viser at man ser hver enkelt, uansett om det gjelder barna eller foreldrene, så er det alltid godt å føle at man blir sett. Jeg tror det bidrar til økt trygghet, og kan skape gjensidig tillit mellom de ansatte og de foresatte.

Inf2 var også veldig opptatt av vennskap i barnehagen. Vennskap er viktig uansett alder, kjønn, funksjonsnivå eller kulturelle bakgrunn. Så at hun nevner dette som et mål for videre arbeid var interessant og spennende. Piaget sier at barnas sosiale og moralske utvikling vil fremmes når de må tilpasse seg til vennene med ulike synspunkter og holdninger, gjennom samarbeid. Dette blir da i følge Piaget den viktigste kilden til sosialisering, noe som jeg er helt enig i. Jeg tror det er viktig for alle sammen, uansett bakgrunn, alder eller kjønn, at man opplever at andre mennesker er forskjellige og har forskjellige meninger og synspunkter om ting. Det er noe man kommer til å møte på flere ganger gjennom livets løp. Så det å oppleve å akseptere at andre er ulike, vil være en ressurs i mine øyne.

5.0. Avslutning:

Min problemstilling var: *“Hvordan synliggjør førskolelæreren det flerkulturelle i barnehagehverdagen?”* Gjennom drøfting av innsamlede data opp mot teori, har jeg kommet frem til at det ikke finnes noen fasit på hvordan man kan synliggjøre det flerkulturelle mangfoldet i barnehagen, og at det er svært store forskjeller rundt omkring i barnehagene på hvordan de praktiserer dette, til tross for barnehageloven og rammeplanens nedfalte mål og rammer. Det jobbes helt klart på mange ulike måter med det flerkulturelle mangfoldet, og enkelte steder jobbes det nok altfor lite med dette. Mitt svar på problemstillingen blir da at jeg

ikke kom frem til noe konkret svar på hvordan førskolelæreren synliggjør det flerkulturelle i barnehagehverdagen. Men jeg må medgi at jeg tok feil i mine antakelser om at barnehagene ikke tilrettelegger og synliggjør det flerkulturelle, fordi jeg nå ser at det er flere barnehager som gjør en kjempegod jobb, og virkelig står på for å se hvert enkelt barn ut fra deres forutsetninger og individuelle behov. Noe som jeg skulle ønske alle gjorde, og noe som jeg håper at flere barnehager jobber mer med, gjerne som satsningsområde.

Jeg har etter denne undersøkelsen og flere leste bøker om tema, kommet frem til at man bør ha en ressursorientert tilnærming til mangfold da det er dette som er mest gunstig for alle barna i barnehagen. Det er viktig at man kan sette seg inn i barnas situasjon å forsøke å forstå dem, og inkludere dem. Dersom barna opplever at de blir respektert og inkludert i fellesskapet, vil barna få gode muligheter til mestring, læring og utvikling i barnehagen. En slik positiv tilnærming kan også forhindre rasisme, og forebygge diskriminering. Vi har et enormt ansvar i barnehagen, og det er her de lærer mye av de grunnleggende sosiale reglene, så dersom det er naturlig for barna at mangfold er en ressurs, vil dette gi grobunn for gode holdninger overfor andre mennesker i andre situasjoner enn oss selv.

Jeg føler at jeg har lært mye av denne undersøkelsen. Jeg skulle ønske jeg hadde mer tid til å gå dypere inn i stoffet, og gjerne intervjuet flere barnehager, og kanskje til og med observere om det ble praktisert. Men jeg føler helt klart at jeg har greid å tilegne meg mye mer kunnskaper om tema, enn det jeg satt inne med fra før, til tross for denne korte tiden. Og jeg føler også at jeg har fått et annet syn og en større bevissthet over arbeidet med synliggjøringen av det flerkulturelle. Jeg er klar til å jobbe mer med dette i praksis, noe som jeg virkelig ser fram til!

Litteraturliste:

- Bleka, Målfrid m/flere (2006). *Se mangefold!* Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS
- Dalland, Olav.(2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal
- Fandrem, Hildegunn (2011). *Mangefold og mestring i barnehage og skole*. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Guldbrandsen, Liv. M. (2006). *Oppvekst og psykologisk utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget
- Kunnskapsdepartementet, (2006), *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*, Oslo

Internett:

- Internett 1: <http://www.handboka.no/Kvasyb/Temapro/Kdbb/spku04.htm>
Hentet den 11.11.2011, klokken 12:49

Vedlegg:

- Informasjonsskriv til barnehagene
- Intervjuguiden

Mitt navn...

Min adresse...

Barnehagens navn..

Barnehagens adresse..

Forespørsel om intervju:

Hei! Jeg er en jente på 23 år som går siste året førskolelærerutdanning på høgskolen i Nesna. Jeg skal nå i gang med å skrive fagoppgave i pedagogikk. Fagoppgaven er en del av avsluttende eksamen i faget. I den forbindelse vil jeg gjøre en undersøkelse som går på temaet: "den flerkulturelle barnehagen". I forbindelse med denne oppgaven vil jeg gjerne bruke deres barnehage som en av de informantene i min oppgave. Jeg søker helst etter en førskolelærer på en avdeling der det er barn fra andre kulturer enn vår, da min problemstilling går ut på å se på hvordan det flerkulturelle kommer til syne i hverdagen. Når det gjelder undersøkelsen, hadde jeg tenkt å sende spørsmålene til intervjuet i forkant, for så å komme tilbake å snakke med vedkommende, i håp om å få så utfyllende svar som mulig. Undersøkelsen skal godkjennes av veileder i forkant..

Jeg vil informere om at det er jeg som har hovedansvar for fagoppgaven og at jeg har Høgskolelektor Signe Agnete Hansen, Høgskolen i Nesna som veileder. Informanter og barnehager vil anonymiseres og innsamlet materiell vil bli makulert etter at oppgaven er godkjent. Resultatene av undersøkelsen vil bli tatt med i min fagoppgave som skal til innlevering i slutten av november. Oppgaven skal presenteres for medstudenter, faglærer og intern sensor.

Håper på positiv tilbakemelding fra dere, og jeg vil ta kontakt med dere innen utgangen av uke 41 for å få avtalt tidspunkt for gjennomføring av undersøkelsen. Og er det noe som er uklart, eller om det er noe dere lurer på, så kan dere gjerne kontakte meg på tlf:

Mvh

Mitt navn....

Intervjuguide – spørsmål til intervju:

1. Hvor gammel er du?
2. Når ble du ferdigutdannet førskolelærer?
3. Hvor mange år/hvor lenge har du jobbet i barnehage?
4. Hvor mange ulike kulturer er representert?
5. Vil du si det er forskjell på innholdet i hverdagen deres, kontra en avdeling der det kun er den norske kulturen som er representert?
6. Vil du kalle dere en flerkulturell avdeling/barnehage? Begrunnelse?
7. Har dere leker, bøker, bilder o.l. fra andre kulturer som er synlige og tilgjengelige på avdelingen?
8. Hvordan jobber dere med det flerkulturelle til daglig?
9. Hva mener du barnehagen bør jobbe videre med, mht mangfold i barnehagen?